

even omzien

Schurken op de kansel

door Leen Moerland

Een paar jaren geleden kon je de krant niet opslaan of je las over een bekende dominee in Zeeland, die verkeerde dingen had uitgehaald. Het kostte de man dan ook zijn baan. Maar er is niets nieuws onder de zon. Dat leren ons de volgende verhalen uit de geschiedenis van de Nederlands Hervormde kerk van 's-Heerenhoek.

Het kerkgebouw van deze gemeente is enige jaren geleden overgeplaatst naar het Openluchtmuseum in Arnhem. In de geschiedenis van zo'n kerkelijke gemeente nemen predikanten een belangrijke plaats in. Sommige dienen de gemeente met ijver en toewijding. Maar in dit verhaal gaat het over degenen die er een potje van maken. Over deze dominees zijn dan ook de leukste verhalen te schrijven.

We beginnen met dominee Jacobus de Clyver. Deze werd als zoon van een predikant geboren in Wemeldinge op 26 januari 1657. Als 23-jarige beroepbare predikant kwam hij naar 's-Heerenhoek. Hier werd hij in februari 1680 bevestigd. De gemeente heeft het niet echt goed met hem getroffen. Uit de archiefstukken komt hij naar voren als een echte schurk en doerak.

Onbetamelijk

De Clyver had een zeer onbetamelijke levenswandel. Reeds in 1685 werden er klachten tegen hem ingediend en in 1687 stelde de classis zelfs een onderzoek naar hem in. Uit dit onderzoek kwam naar voren dat de meeste gemeenteleden vonden dat De Clyver de gemeente nooit zou kunnen stichten en men vond dat hij maar weg moest.

De zaak werd in de classicale vergadering behandeld; dit moest wel tot persoonlijke tegenstellingen leiden. De zaak was nog lang niet ten einde toen De Clyver op zondag 11 mei 1687 's avonds laat met een geweer naar Driewegen liep, bij zijn ambtgenoot, de 29-jarige dominee Nicolaas van de Velde, de ruiten insloeg en hem met een schot door het hoofd vermoordde.

De Clyver heeft voor justitie de moord altijd ontkend. Maar uit de stukken blijkt dat een persoonlijk conflict met Van de Velde waarschijnlijk het motief voor de moord is ge-



De Nederlands Hervormde Kerk in 's-Heerenhoek heeft in vroeger eeuwen diverse malen te kampen gehad met predikanten die zich misdroegen.
reproductie Willem Mieras

weest. Men had de Clyver tegen de chirurgijn van 's-Heerenhoek horen zeggen, dat hij Van de Velde, die hij de 'duivel' noemde, in zijn 'bakhuys' (bakkes) had geschoten, omdat deze De Clyver 'altoos in de classis te bruyen nam'.

Als snel na de moord viel de verdenking op De Clyver. Hij wist echter door het bedreigen van allerlei getuigen valse getuigenissen te bewerkstelligen, zodat hij een goed alibi had. De chirurgijn kon echter zijn mond niet houden. Nadat hij uit angst voor ontdekking naar het buitenland was ge-

vlucht, lichtte hij de justitie in. Daarop werd De Clyver op 6 juli 1687 gearresteerd en naar de gevangenpoort in 's-Gravenhage gebracht. Op 1 augustus 1687 pleegde hij daar zelfmoord door het innemen van vergif.

Glaasje

Vervolgens had 's-Heerenhoek een aantal jaren lang goede ambtsdragers, maar van 1741 tot 1752 was het weer mis. Ditmaal ging dominee Cornelis Zeegers de mist in. Hij was in 1741 bevestigd, maar ontpopte zich al gauw als iemand die

graag diep in het glaasje keek. Dit misbruik leidde tot onbetamelijk gedrag, maar de kerkeraad deed net of er niets aan de hand was.

De ambachtsheren waren hier helemaal niet over te spreken. In 1750 begonnen er geruchten in het dorp te gonzen over een verhouding van de dominee met zijn gewezen dienstmeid. De ambachtsheren besloten nu de zaak aan te kaarten bij de classis. De classis verweet de kerkeraad slap gedrag, maar de kerkeraad weigerde actie te ondernemen. De schout en schepenen werden ingeschakeld, maar dit hielp ook niet. De kerkeraad bleef halstarrig. De kerkeraad en de predikant trachtten de zaak zo lang mogelijk te rekken, maar er was geen houden meer aan, toen dominee Zeegers op 8 februari 1752 zijn ambt in de classis had neergelegd. Op 25 februari volgde het formele ontslag door de kerkeraad.

De zaak had nog een staartje. De kerkeraad werd door de classis beschuldigd niet zelfstandig te kunnen opereren, terwijl de ontslagen dominee de kerkeraad verweet slaafse volgelingen te zijn van de classis. Hij vond dat ze zich lieten ringeloren en dat ze zich hun rechten lieten afnemen. Zijn baan kreeg hij er echter niet mee terug.

Speelkaarten

Na dominee Zeegers zijn er nog twee predikanten in 's-Heerenhoek wegens drankmisbruik ontslagen. In 1796 werd Jan van Immerzeel geschorst, omdat hij er een potje van had gemaakt. In 1846 werd ds. Martinus Simon Kompenhans ontslagen, nadat hij veelvuldig het café had bezocht. Er gaat over hem het verhaal, dat toen hij eens staande op de preekstoel zijn zakdoek trok, er een boek speelkaarten uit zijn zak vloog en zich door de kerk verspreidde. De man had nog de tegenwoordigheid van geest om ad rem te zeggen: „Alzo zullen de goddelozen over de aardbodem verstrooid worden.” Hij was echter in die tijd niet de enige die zich aan drankmisbruik in 's-Heerenhoek te buiten ging. In 1832 werd de schoolmeester en koster Wondergem voor dit vergrijp ontslagen en de veldwachter Jan Willem Wirtz luste er ook wel pap van. Wirtz werd daarom gedegradeerd.